

Riksbankens Företagsundersökning

I spåren av coronapandemin: "Allt
har förändrats på två veckor"

Februari och mars 2020

Riksbankens företagsundersökning i februari och telefonintervjuer i mars 2020¹

Förändringarna i den svenska ekonomin har under februari och mars 2020 varit mycket dramatiska. Den ordinarie företagsundersökningen i februari kompletterades därför med telefonintervjuer i mars för att samla in aktuell information med anledning av spridningen av coronaviruset². I februari betraktade företagen utbrottet av coronaviruset som en svårbedömd risk för verksamheten och såg inga större effekter. Under mars försämrades situationen med exceptionell hastighet och drabbade företagen på tre olika sätt: genom produktionsstörningar, minskad efterfrågan och finansieringssvårigheter.

I mitten av mars började delar av industrin stänga ned i Sverige. Orsaken var inte i första hand problemen med varuförsörjningen under den kinesiska nedstängningen. I stället var det ett resultat av de rörelserestriktioner i Europa som ledde till att andra företag och gränser stängdes. För ett högt specialiserat industriellt försörjningssystem, beroende av väl fungerande logistiska lösningar, resulterade detta i att produktionen även i Sverige stängde ned.

De sjunkande exportintäkterna leder till att företag kommer att minska ned på alla kostnader man kan påverka, även investeringar och underhåll kan komma att skjutas upp. De större exportföretagens situation medför att underleverantörer, transportörer och andra omgivande företag också tvingas vidta drastiska åtgärder för att minska kostnaderna. Uppsägningar av konsulter, varsel och permitteringar stiger därför snabbt när krisen når allt fler företag.

Hushållens oro för smittspridning har gradvis ökat, det har i kombination med rese- och samlingsrestriktioner från myndigheter lett till enorma konsekvenser för reseföretag, hotell och restauranger som har sett exempellösa fall i bokningar och besök. Stora delar av sällanköpshandeln har minskat sin omsättning, medan dagligvaruhandeln istället ökade försäljningen i spåren av hamstring av lagringsbara förbrukningsvaror.

De tvära kasten på de finansiella marknaderna har gjort det svårt för företagen att återfinansiera sina lån eftersom det inte har gått att ge ut värdepapper den senaste tiden. Samtidigt är många företag i stort behov av lån för att klara den akuta perioden, inte minst i de branscher som drabbats särskilt hårt av efterfrågebortfallet. Det är inte heller förvånande att det är de mest utsatta företagen som har svårast att få lån av bankerna. Även de större företagen med tidigare erhållna lånelöften för diskussioner med bankerna om både pris och tillgänglighet på ett liknande sätt som vid finanskrisen 2008-2009.

¹ Tre gånger per år intervjuar Riksbanken de största företagen inom industri-, bygg-, handels- och delar av tjänstesektorn. I Riksbankens företagsundersökning i februari intervjuades representanter för 31 företag med totalt cirka 230 000 anställda i Sverige under perioden 12-28 februari. Den 4-6 mars respektive den 16-19 mars genomfördes telefonintervjuer med drygt 50 industri-, handels- och tjänsteföretag respektive drygt 60 industri-, bygg-, handels- och tjänsteföretag samt branschorganisationer.

² Det officiella namnet på det aktuella coronaviruset är SARS-CoV-2 (Severe Acute Respiratory Syndrome Coronavirus 2) och sjukdomen viruset orsakar benämns COVID-19 (Coronavirus disease). I rapporten används benämningen coronaviruset.

Telefonintervjuer 4-6 mars och 16-19 mars

”Läget förändras exponentiellt för var dag”

Logistik- och produktionsstörningarna har ökat de senaste veckorna på grund av restriktionerna i delar av Europa, som hindrar människor att ta sig till arbetet och stänger gränserna för transporter. De svenska **exportföretagen**, bland annat **fordonsindustrin**, har därför behövt stänga ned fabriker eller bedömer att de kommer att påverkas kraftigt framöver.

Industriföretag som producerar insatsvaror till annan industri har hittills inte påverkats så mycket när efterfrågan från Kina och övriga Asien minskat, men ser nu framför sig stora efterfrågefall då bilindustrin i Europa stänger ned. Stämningläget illustreras av citatet ”Skulle det stanna på den här nivån är det inte så blodigt, men det är väl det där att man inte tror att det gör det”.

För **företag som producerar dagligvaror** leder hamstringen av stapelvaror som konserver och toalettpapper till fortsatt god efterfrågan och de rapporterar heller inga produktionsstörningar. Företag inom **skogsindustrin** konstaterar att ”vi är inte direkt i påverkad sektor”. Men det finns logistikstörningar eftersom en stor del av produktionen exporteras till Kina och övriga Asien.

En del industriföretag skjuter upp investeringar och underhåll av anläggningar. Förutom att man vill hålla ned kostnaderna förväntar man sig att sjukskrivningar och resehinder för utländska underleverantörer kommer att försvåra underhållet. Det kan även vara besvärligt att låta extern personal komma in i fabriker då ”det skrämmer upp folk”. Att industrin skjuter upp underhållet av sina anläggningar ger effekter vidare ut i ekonomin, genom att mindre företag som ofta levererar underhållstjänster förlorar intäkter.

De större **byggföretagens** verksamhet har inte påverkats så mycket än, men de har vissa problem med att få insatsvaror från Kina och Europa. En oro de ser framöver är om personalen inte kan arbeta ute i projekten, vilket skulle bli förödande för verksamheten. De räknar med att orderingången kommer att minska eftersom beslut om att handla upp nya projekt skjuts på framtiden i rådande läge.

Det kommer att ta tid innan logistiken är på plats igen

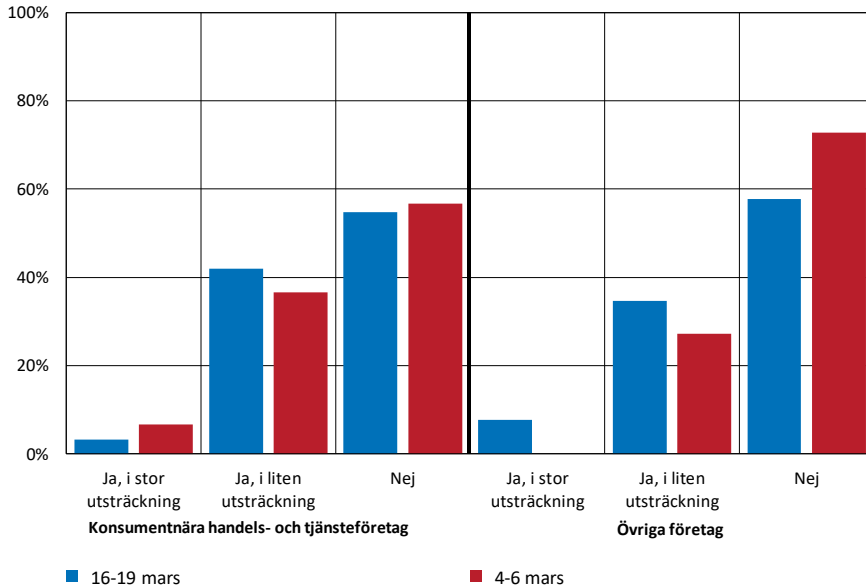
I samtalen i början av mars framkom det att störningarna i produktionen fortfarande var relativt små, se diagram 1. Fraktfartyg med leveranser från Kina och övriga Asien till Sverige och övriga Europa hade avgått innan det uppstod produktions- och transportproblem relaterade till coronavirusets spridning. Störningarna väntades bli större under andra kvartalet. Att bristen på containrar i Europa skulle försvåra och fördyra leveranserna av deras produkter förväntade sig vissa företag redan i februari. I mars rapporterade flera företag sådana problem. Tidigare var problemet att containrar satt fast i Kina eftersom Kinas export minskade, vilket bidrog till att det saknades containrar för exporten från Sverige och andra länder. Nu kan det omvända problemet uppstå, det vill säga att containrar i stället fastnar i Sverige och andra länder när deras export går ned.

Företag med produktion i Kina rapporterar att produktionen successivt har rullat igång där och att ”det kinesiska samhället börjar fungera igen”. En oro är att stängningen av fabriker i Europa och övriga världen innebär att Kina inte kommer få leveranser av materiel, vilket kan leda till att de ekonomiska problemen i Kina åter förvärras.

I och med att färjor med persontransporter ställs in har det en påverkan även på godstransporterna. När rederierna minskar färjetrafiken blir leveranskedjorna mindre precisa. Tidigare dagliga leveranser sker nu varannan eller var tredje dag, vilket påverkar företag och konsumenter. En ytterligare effekt är att fraktvolymer via flyg också har gått ned i takt med att flygresandet minskat kraftigt. De stora interkontinentala flighterna har normalt gods ”i

buken”, men då det inte är ekonomiskt lönsamt att flyga dessa plan med endast gods så upphör sådana leveranser.

Diagram 1. Har utbrottet av coronaviruset lett till störningar i produktion eller störningar i leveranser till Sverige?
Andel företag

Anm. Konsumentnära handels- och tjänsteföretag avser handeln och företag som säljer tjänster direkt till hushåll.

Källa: Riksbanken

”Försäljningen rasar”

Majoriteten av de **konsumentnära handels- och tjänsteföretagens** försäljning har fallit och utvecklingen har eskalerat de senaste veckorna när konsumenternas oro har tilltagit delvis som en följd av nya rekommendationer och restriktioner från Folkhälsomyndigheten, se diagram 2.

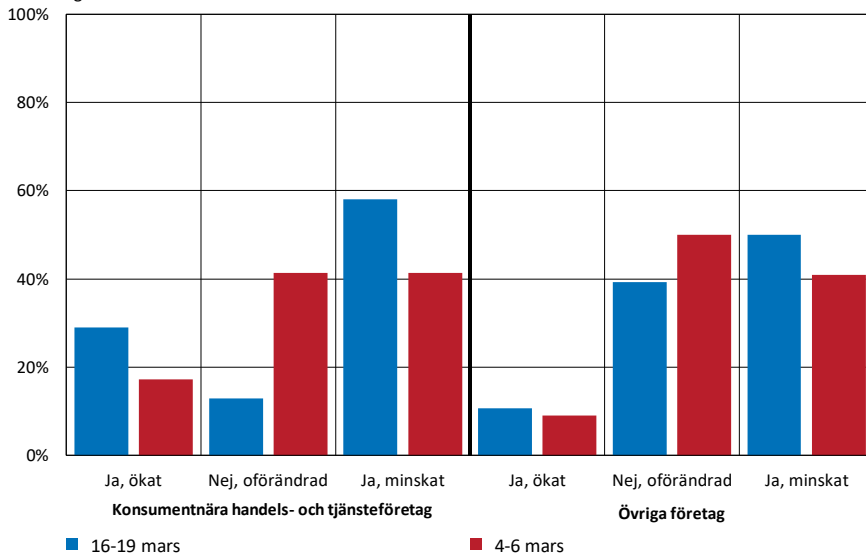
De konsumentnära tjänsteföretagen, till exempel **reseföretag, hotell och restauranger**, är särskilt utsatta och påverkades tidigt av utvecklingen när bland annat konferenser och kundmöten avbokades i snabb takt. De senaste två veckorna rapporterar de om extremt stora tapp i försäljningsvolymerna. Intäktsbortfallet är stort i förhållande till de fasta kostnader de har och om situationen inte ändras snart kan verksamheter behöva stängas ned.

Även inom **konfektionshandeln** har försäljningsvolymerna minskat tydligt de senaste veckorna. Konfektionshandeln har dragit ned på öppettiderna och planerar att stänga butiker tillfälligt om det behövs. Det spekuleras i att e-handeln på sikt kan få en skjuts av utvecklingen. Men även om e-handeln ökat, så uppvägs det inte av försäljningstappen i butikerna.

I kontrast till denna utveckling står **dagligvaruhandeln** och övrig handel med förbrukningsvaror och apoteksvaror som ser en kraftig ökning i försäljningsvolymen. Det är framför allt lagringsbara förbrukningsvaror som konserver, toalettpapper, tvål och läkemedel som bidragit till utvecklingen.

Diagram 2. Har utbrottet av coronaviruset påverkat efterfrågan på företagets produkter eller försäljningsvolym?

Andel företag

Anm. Konsumentnära handels- och tjänsteföretag avser handeln och företag som säljer tjänster direkt till hushåll.

Källa: Riksbanken

”Det började som ett utbudsproblem, nu ett efterfrågeproblem”

Flera **handels- och tjänsteföretag** som säljer till hushåll påpekar att utvecklingen skiftat från ett utbudsstopp till en efterfrågesmäll, se diagram 1 och 2. Det som startade med mindre störningar i leveranserna, på grund av stängda fabriker i Kina och transportproblem, och sågs som ett mindre problem har utvecklats till en snabbt fallande efterfrågan i och med att konsumenterna ändrat sitt beteende. De flesta handelsföretag uppger att ledtiderna från Kina generellt är ganska långa. **Sällanköpshandeln** som köper in inför säsong bedömer att det kommer att bli leveransförseningar till sommarsäsongen på uppemot 4-8 veckor på grund av den nedstängning som varit i Kina. Det rapporteras dock att fabriker i Kina nu har kommit igång igen. En företagsledare uttrycker det som: ”Det visste vi redan när coronakrisen dök upp där borta och slog till, att det är något som kommer att drabba oss först i maj/juni”.

En del företag börjar oroa sig för situationen i Europa varifrån en del livsmedel importeras, bland annat från Italien. Även om de flesta än så länge inte påverkats, så säger en företagsledare att: ”I Europa går det fortare”.

Generellt upplevs inte problem med varuförsörjningen inom dagligvaruhandeln, även om det rapporteras om hamstring av förbrukningsvaror: ”Folk köper det som finns på hyllorna”. En företagsledare säger: ”Men generellt ser jag inte att vi har några problem med varuförsörjningen än i varje fall” och ”Varorna flödar än så länge”.

”Rejält stora varsel”

Fasta kostnader, som arbetskraft och lokalhyra, tynger de **konsumentnära handels- och tjänsteföretagen** och de ser överlag att behovet av arbetskraft minskar när efterfrågan faller, se diagram 3. I första hand har företagen dragit ned på tillfällig arbetskraft, till exempel konsulter, men varslar också fast anställd personal. Flera av företagen förhandlar med hyresvärdar för att få ned hyreskostnaderna för restaurang- och butikslokaler.

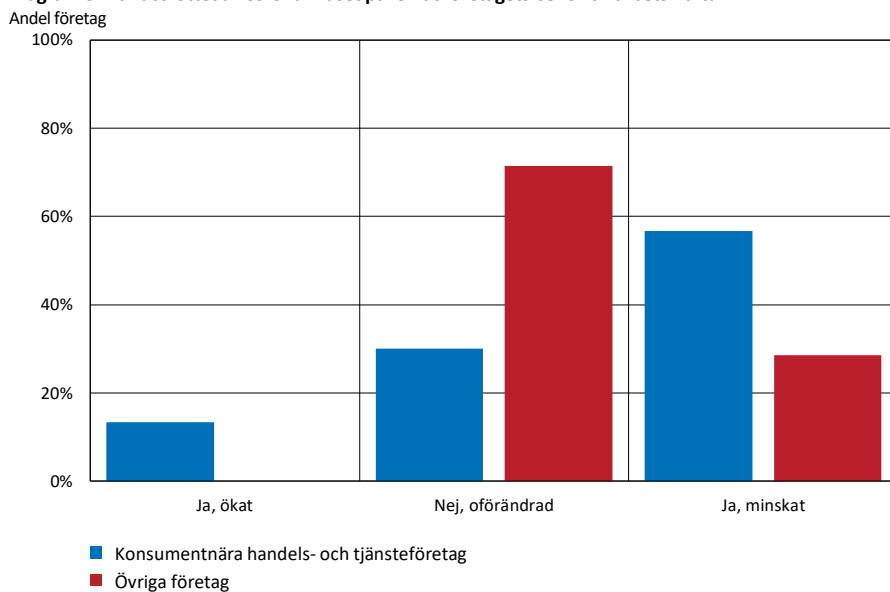
Konfektionshandeln som redan lagt order och köpt in varor inför kommande säsong, jobbar aktivt med att försöka avboka en del av dessa för att anpassa utbudet till den lägre efterfrågan. De bedömer dock att lagerkostnaderna kommer att öka framöver. På sikt bedöms de totala kostnaderna gå ner, i takt med att efterfrågan och verksamhet minskar. De ökade kostnaderna företagen ser är framför allt för sjukskriven personal och för utökad städning, se diagram 4.

Det finns också några branscher, till exempel **dagligvaruhandeln**, som har ett ökat behov av arbetskraft, se diagram 3. I första hand används redan anställd personal, men även konsulter hyrs in för att hantera den ökade efterfrågan. De ökade sjukskrivningarna leder också till att extrapersonal i vissa fall behöver kallas in. Företagen är dock en aning försiktiga med att ta in extrapersonal i lagerterminaler och distributionscentraler. Dessa ses som navet i verksamheten; skulle någon bli sjuk där och de tvingas stänga skulle det bli mycket problematiskt för varuförsörjningen.

Fordonsindustrin rapporterar om personalneddragningar medan flertalet övriga **industriföretag** ännu inte upplevt att behovet av arbetskraft minskat. Däremot förväntar de sig en nedgång: "Tyvärr ser vi att framåt kommer antalet anställda att påverkas negativt".

Många företag välkomnar regeringens åtgärds paket med bland annat korttidspermittering och utreder hur de kan använda sig av detta för att minska kostnaderna samtidigt som de undviker att säga upp personal.

Diagram 3. Har utbrottet av coronaviruset påverkat företagets behov av arbetskraft?

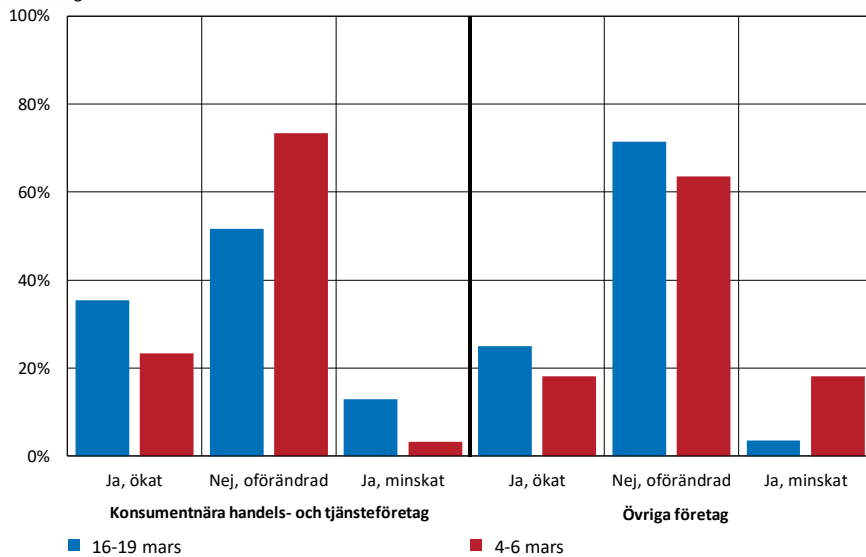

Anm. Konsumentnära handels- och tjänsteföretag avser handeln och företag som säljer tjänster direkt till hushåll. Frågan ställdes endast i telefonintervjuerna som genomfördes mellan den 16 och 19 mars.

Källa: Riksbanken

Diagram 4. Har utbrottet av coronaviruset påverkat företagets kostnader?

Andel företag

Anm. Konsumentnära handels- och tjänsteföretag avser handeln och företag som säljer tjänster direkt till hushåll.

Källa: Riksbanken

”Likviditeten, det är den det handlar om”

I början av mars upplevde företagen inte att tillgången till extern finansiering påverkats. Men i mitten av mars är det många **industriföretag** som anser att villkoren för extern finansiering har försämrats. I och med att intäkterna minskar snabbt är flera företag oroliga för brist på likviditet. Med få undantag beskrivs marknaderna för företagscertifikat och företagsobligationer som ”döda” samtidigt som bankerna upplevs vara överlastade med förfrågningar från många håll: ”bankerna har svårt att prissätta” och ”det är en resursfråga att ha personal och kapacitet för att kunna hantera så många låneförfrågningar på en och samma gång”.

”Säljare vill ha betalt snabbare och kunder vill ha längre betaltid”

Storföretagen är oroliga för hur kunder och underleverantörer kommer att påverkas av den finansiella stressen: ”Vi ser att hela kedjan med leverantörer ringer och drar åt sina krediter för att de har problem med sin likviditet”. Även om företagen har relativt gott om pengar så vill de ”bunkra upp för värre tider”: ”Jag var med under Lehman/finansskrisen 2008 och tycker att det vi ser här är värre faktiskt”. Det förekommer också en del kritik mot bankernas agerande, vilket illustreras av citatet: ”Bankerna har visat en tydlig aptit för att skära emellan rejält”. Vissa företag är också oroliga för att bankerna ska höja räntorna i konsumentledet vilket skulle slå på efterfrågan.

Några **restauranger och handelsföretag** upplever att kostnaderna för finansiering har ökat och att diskussionerna med bankerna är svårare än tidigare. En del företag planerar att inleda diskussioner med bankerna för att se hur dessa kan hjälpa till med situationen framöver. Andra företag har ännu inte behövt se över finansieringen men bedömer att tillgången till extern finansiering kan komma att försämrats framöver om bankerna blir mer restriktiva i sin utlåning.

”Tid är allt som räknas, vi blöder varje dag”

Tillvaron beskrivs som oerhört osäker för närvarande, många företag har dagliga ledningsmöten och diskuterar potentiella krisscenarier som kan påverka företagets verksamhet. All typ av verksamhetsutveckling som tidigare varit i fokus läggs åt sidan. Talande för detta är uttryck som ”Jag har aldrig varit med om något liknande” och ”Alla ska förstå allvaret, det här är ju ingen lek”. Företagen lägger även mycket av sin tid på att hantera medarbetares oro.

Företagen är positiva till regeringens åtgärds paket och de utreder hur de kan använda sig av de olika åtgärderna. Samtidigt uppger flera att mer krävs för utsatta branscher. Inom rese-, hotell- och restaurangbranschen är tiden avgörande. Om förloppet drar ut på tiden så kan flera mindre aktörer bli tvungna att överväga att lägga ned verksamheten. Lån kan hjälpa tillfälligt, men måste också betalas tillbaka.

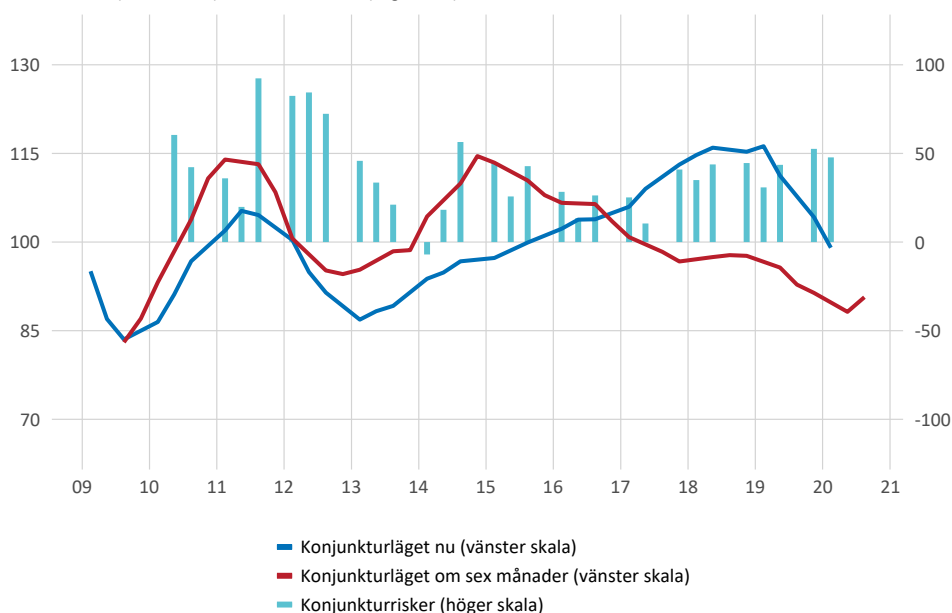
Riksbankens företagsundersökning i februari, 12-28 februari

Överlag ett bättre läge i februari innan viruset slog till

Under förra året mattades konjunkturen gradvis av. Avmattningen berodde på lägre efterfrågan, med avtagande orderingång inom framför allt industrisektorn. I undersökningen i februari hade läget stabiliserats och överlag såg fler företag än tidigare ljusare på utvecklingen på lite längre sikt, se diagram 5. En företagsledare uttryckte det som: ”Lite positivt känns det ändå”. Mot bakgrund av den starka utvecklingen som varit de senaste åren, väntade de sig dock en svagare tillväxt framöver.

Diagram 5. Konjunkturläge och konjunkturrisiker

Viktade indextal (vänster skala) och viktade netttotal (höger skala)

Anm. De viktade indextalen visar ett standardiserat värde (medelvärde = 100 och standardavvikelse = 10) av netttotalen för de företag som anger att konjunkturläget för närvarande är bra eller dåligt och de som anger att konjunkturläget om sex månader kommer att vara bättre eller sämre. Den röda linjen, konjunkturläget om sex månader, är framflyttad två kvartal. Serierna för konjunkturläget är utjämnade med ett glidande medelvärde baserat på tre observationer. Staplarna visar de viktade netttotalen för de företag som anger att riskerna för konjunkturutvecklingen just nu är större respektive mindre än normalt. Undersökningen genomförs tre gånger per år, vilket innebär att det endast finns observationer för tre kvartal varje år i diagrammet. Från och med 2017 finns det observationer för de två första kvartalen och för det sista kvartalet varje år i diagrammet.

”Främsta risken är coronaviruset”

De senaste två åren har företagen nämnt två risker som har varit särskilt stora dels Storbritanniens utträde ur EU dels handelskonflikten mellan USA och Kina. Även om det finns många utestående frågor kvar bedömdes dessa risker tydligt ha avtagit i februari när Storbritanniens utträde ur EU trätt i kraft och USA och Kina signerat ett partiellt handelsavtal. En företagsledare uttryckte det som: ”Brexit är borta, handelskriget är borta, sedan är det det här med coronaviruset”.

Utbrottet och spridningen av coronaviruset sågs som den främsta risken för konjunkturutvecklingen i februari. Men osäkerheten om konsekvenserna av utbrottet och spridningen var stor. I februari bedömde de flesta företagen att coronaviruset utgjorde en isolerad händelse med tillfälliga effekter och riskerna framöver sades vara svåra att överblicka. Produktionen, efterfrågan och företagens resultat hade i februari endast påverkats i liten utsträckning. En företagsledare sa: ”Än så länge är det ett hyfsat isolerat Kinaproblem”. Företagen trodde dock att det på sikt skulle kunna få konsekvenser för det allmänna konjunkturläget, framför allt genom en dämpad efterfrågan inom industrisektorn.

Färre företag än tidigare betalar för bankinlåning efter räntehöjningen

I december 2019 höjde Riksbanken reporäntan till noll procent. Efter höjningen är det färre företag än tidigare som betalar för bankinlåningen och några företag rapporterade om justerade räntevillkor på korta löptider. Generellt var tillgången till extern finansiering god i februari inom alla sektorer. Konfektionshandeln upplevde dock att tillgången till finansiering försämrats de senaste månaderna på grund av de svårigheter branschen möter till följd av pågående strukturomvandling med digitalisering och ökad e-handel.

Om Riksbankens företagsundersökning

Riksbankens undersökning avser att spegla pris- och konjunkturutvecklingen inom industrin, byggsektorn, handeln och delar av tjänstesektorn. Eftersom ett fåtal aktörer står för en mycket stor del av det svenska näringslivet kan relativt få intervjuer ge information om stora delar av näringslivet. Många av de intervjuade företagen förmedlar dessutom information om andra delar av näringslivet genom sina kontaktytor mot bland annat små och medelstora företag.

Undersökningen görs genom att Riksbankens personal besöker företagen i cirka en timme. Intervjuerna genomförs i regel med personer i företagets ledningsgrupper. Samtalen ger företagen möjlighet att utveckla svaren och intervjuaren kan ställa fördjupande följdfrågor. Särskilda frågor ställs från tid till annan om aktuella frågeställningar inom penningpolitiken.

I undersökningen intervjuas cirka 30 företag i februari, och cirka 45 företag i maj och november. Sedan undersökningens start 2007 har över 300 företag deltagit i undersökningen.

Diagrammen i rapporten visar företagens svar viktade med respektive företags antal anställda i Sverige. Indextalen i diagrammen fångar upp- och nergångar i svarsmonstren väl. Dessa svar kombineras sedan med företagets reflektioner under intervjuerna. De förändringar som drabbat ekonomin de senaste månaderna innebär att rapporten för februari 2020 skiljer sig från tidigare rapporter. Den redovisar dels resultatet av intervjuer med 31 företag som huvudsakligen genomfördes mellan den 12 och 28 februari, dels de kompletterande telefonintervjuer som huvudsakligen genomfördes mellan den 4-6 mars respektive mellan den 16-19 mars.

En närmare beskrivning av undersökningen finns på Riksbankens webbsida: Hokkanen, Melin och Nilson (2012), "Riksbankens företagsundersökning – en snabb konjunkturindikator", Penning- och valutapolitik 2012:3.

http://www.riksbank.se/Documents/Rapporter/POV/2012/rap_pov_artikel_3_121017_sve.pdf

SVERIGES RIKSBANK
103 37 Stockholm
(Brunkebergstorg 11)
Tel 08 - 787 00 00
Fax 08 - 21 05 31
registratorn@riksbank.se
www.riksbank.se